

kezdeményezések hazájának nevezi Erdélyt ebben a könyvében, s állításának igazát a színház történet minden szakasza igazolja. Káli Nagy Lázár visszaemlékezései 1792-ben, Katona József születésnapján a kolozsvári Rhédeyház báltermében megrendezett színelőadástól 1821-ig, a „Belső-Farkas-utcai Nemzeti Magyar Theatrum“ fölépítéséig az önálló magyar kezdeményezések egész sorát mutatják be. Jancsó bevezetése egyetlen tömör tanulmányba fogja össze, Káli Nagy Lázár pedig terjedelmes emlékiratban tárgyalja az erdélyi társasélet összetartó és példaadó munkájából megerősödött „Magyar Játzó Színt.“ A Rhédeyház szalájától a Farkas-utcai színházig nehéz és rögös volt a „magyar komédiások“ útja, sokkal több küzdelmet, lemondást és vereséget is hozott, mint babért. Káli Nagy Lázár, mint ennek a színtársulatnak egykori igazgatója, maga is többször elkeseredett harcot vívott az országban terelhódító német társulatokkal. A nemzetiségi közönség, — német, szász, román — hol a német, hol a magyar „theatrumot“ támogatta, s ez a versengés — egyrészt már gyűlöletig is fajult —, csak akkor ült el, amikor a kolozsvári magyarság fölépítette a Farkas-utcai Thália-templomot. A hőskor ezzel le is zárult s utána a békés fejlődés korszaka következett el.

Aki a magyar színjátszás történetével foglalkozik s a multszázad színészemlékeit kutatja az ország bármely táján, értékes adatokat talál Káli Nagy Lázár visszaemlékezéseiben és azokban a biográfiai és bibliográfiai jegyzetekben, amelyeket Jancsó Elemér gyűjtött össze a fiatal tudós példaadó szorgalmával.

Az „Erdélyi ritkaságok“ sorozat második kötete Péterfy Károly esztétikáját adja, a további kötetek Ruzitska György visszaemlékezéseit, Bod Péter önéletrajzát, Oroszhegyi Józsa román szemléjét, Lakatos István székelyudvarhelyi leírását, Jánosfalvi Sándor István útinaplóját emeli ki a féledés hamuja alól. Nagyétékű két könyve a sorozatnak Hermányi Dienes József Nagyenyedi Demokritus-a és Bölöni Farkas Sándor nagy magyar utazó és magánvos tudós nyugateurópai utazásának leírása. A sorozat külső címlapjának kerete stílszerűen az első kolozsvári nyomtatvány, Heltai Gaspár 1550-ben megjelent címlapjának hű másolata.

A könyvsorozat igazában szerény keretek között indult, első kötete a szerző kiadásában látott napvilágot, de igénye és ígérete mind szélesebb medret hasít magának. Olvasóközönsége és pártolói ma csaknem 100%-ban Transsylvania lakói, vagy onnan elszármazott erdélyiek, ám biztató jel, hogy írók és könyvbarátok útján holnap vagy holnapután szétszóródik az egész országban. Az erdélyi ritkaságok megőrzésén és az erdélyi mult nagy szeretetén túl talán rokonhangokat is ébreszt majd felvidéki és délvidéki ritkaságok föl kutatására.

LÉVAY ENDRE.

Németh Kálmán: Száz ezer szív sikolt. (A szerző kiadása, Bácsjózseffalva, 1943. 520 l.). Ma a számok és tömegek világát éljük, a legfőbb mérték a teret betöltő erő, s az értékmérő aszerint adja meg egy nemzetnek az őt megillető helyet, hogy mekkora a népessége, mennyi a lélekszáma, milyen termékeny a fajtája és hány bölcsőt ringatnak a nép ott-

honában. Nagyon jó értékmérő ez: a mának legjobban megfelel és éppen ez sarkalja az önmagát pazarló nemzeteket az elkallódott fiak összegyűjtésére, s nem utolsósorban a már-már elveszettek megmentésére.

A magyarság végre lezárta az „önmagát pazarló“ korszakot s az új idők indítására gyűjti, keresi az elveszettek hitt magyarokat. A fölmozdulás egyetemes: az egész nemzet arca a határon kívül élő magyarság felé fordult, hogy számontartsa, s ha a történelem lehetőséget nyújt, hazahozza őket. Az első lépést ezen a történelmi vonalon a bácskai új honfoglalás jelentette, — a második a szlavóniai, horvátországi és boszniai magyar menekültek hazatelepítése volt. A bácskai telepítés óta a határokon belül megsokasodott a nemzet, terebélyesedett az ősi teret betöltő erő s az érdeklődés most — éppen ebben a sorsdöntő időben — öfeléjük irányul. Életüket: multjukat, jelenüket és jövőjüket kutatja a magyar néző, hogy adatot és anyagot merítsen magának a holnap építéséhez.

Németh Kálmán könyve a tizenháromezer bukovinai székely sorsáról bőséges adat és fölbecsülhetetlen értékű anyag ehhez a kérdéshez. Műfajilag nem regény és nem is önéletrajz: mindkettőnél több és kevesebb is. Őszinte vallomás egy emberi életéről, amely szívvel-lélekkel egy elsodort falú népének szolgálatába áll. Indítása kora ifjúságában: Moldova rejtelve és Mádéfalva tragikus sorsa volt. Ifjú szívében égett és ott élt az elcsángult magyarok fájdalma, érlette azt a vágyat, hogy amint fölcserpedik, útnak induljon északra, keletre.

magyarokat keresni. Ilyen kutató lelket már termett egyet a Székelyföld, s az eszméhez való elszegődés ott is a bölcsőtől a sirig tartott. Németh Kálmán élete és útja — több mint egy évszázaddal később — egy kicsit Kőrösi Csoma Sándoréhoz hasonlatos. Kőrösi Csoma mint fiatal tudós indult útjára, s mint „pap“ érkezett Tibet kapujába; Németh Kálmán mint fiatal gyermek indult, s mint lelkipásztor gazdag nyájával érkezett a bácskai fekete földekre. És amit ennek a nagy útnak kezdete és vége bezár, azt mondja el az olvasónak a könyv tizenhét fejezete. Kissé zilált pártosszal elevenedik föl a mult, a mádэфalvi veszedelem, a bukovinai székelysors, a moldovai csángók sötét világa és egy mindenre elszánt fiatal lelkipásztor regénybeillő élményei. A századforduló levegőjét a román megszállás és a nagy idegenség váltja föl, majd hosszú készülődés kezdődik a fiatal pap „telepítési harca“, amelynek utolsó állomása a bukovinai székelyek bácskai honfoglalása. Tizenháromezer székely hazatalált már — mondja az író előszavában — de még százezer szív sikolt segítő kéz után. „Hajóhídnak készült a könyv más hazavágyók lába alá“, és a hazatértek addig nem nyugszanak, amíg a távolság és az idegen határ székelyeket választ el a közös hazától.

Az 1941 évi hazatelepítés óta nem egy könyv foglalkozott a székelyek délvidéki fészekrakásával: riportok és becsületes szándékkal írt könyvecskék igyekeztek bemutatni az érkező népet az egyetemes magyarságnak. A hosszú távollét-ásta szakadékok azonban nem sikerült áthidalniok:

és a nagy sietségben készült riporter pillanatfelvételekben nem sikerült bemutatniok a bukovinai székelység igazi arcát. Németh Kálmán sem arra, hanem többre vállalkozott, — de könyve az első mű, amit éppen maguktól a bukovinaiaktól vártunk. Nem utánérzésekre voltunk kíváncsi-

ak, hanem eredeti élményekre, amelyekből nem hiányzik a sokat szenvedett nép történetének magva. Ezúttal éppen ez az eredetiség a meggyőző erő s ez adja meg a hegyvidékről alföldre vándorolt és új életstílust kereső nép igazi arcát.

LÉVAY ENDRE

ÉLET ÉS KULTURA

SZÍNHÁZ

AZ ALARCOSBÁL jan. 24-iki operai bemutatójáról a legnagyobb dicséret hangján kell megemlékeznünk. Rendkívül gondos és lekiismeretes előkészületek után szóialt meg a nagy olasz mesternek e világhírű műve a színház fiatal erőkből összeállított operaegyüttesének tolmácsolásában. Az Alarcosbál a nagyszabású Verdi operák között foglal helyet. Abból a csillogó és kivételesen nagy sikert látott sorozatból való, amely a mester második korszakát képviseli. A Rigoletto, Trubadur és Traviata után következett, a bemutatója Rómában volt 1859-ben. Az elmúlt század operatílusának remekbe szabott példánya, ez a feltétlen egység és drámai átéléssel megkomponált mű. Benne a legvilágosabban érezzük, hogy a zene szerves része a cselekmény minden legkisebb mozzanatának. Verdi tökéletesen hozzáidomította minden taktusát a cselekményhez. Magáról az előadásról szólva, örömmel kell megállapítanunk, hogy a *Bohémélet* és a *Tosca* után az *Alarcosbál* újabb fejlődést jelez. Egész előadásából kiérzett a nagy akarattal dolgozó és magáratalált művészegyüttes alaposan átgondolt és kicsiszolt lélekkel telített, tehetséges munkája. Vonatkozik ez az énekesekre, a zenekarra, a kórusra, a művet betanító főredezőre, valamint a vezénylő karmesterre. Az énekesek közül Boross Jolánt illeti komoly elismerés. A meleg hanggal és kitűnő diszpozícióban éneklő, muzsikális énekes első fellépésével a nehéz és kényes szerep minden részében jól megálta a helyét. Ulrika jósnő külsőségekben korlátlan szerep, azonban

mint karakter-alakítás erősen próbáratessi színésziileg is az énekesnőket. Boross Jolán szerepének játékrészét is jól megoldotta. További fellépéseit bizalommal várjuk. Soós Katalin Amáliája nagyvonalú és szélesen megmintázott igazi Verdi alakítás volt. Hatalmas pátosszal és léletszerűséggel megjászotta szerepének minden jelenetét. Áriáiban a szív lüktetése mellett ott éreztük a kicsiszolt, fényesen szóló szopránhang gyöngyözöen és kulturáltan megmintázott frázisait. Hangja erőteljesen, szárnyaalóan áthangzott a zenekar fölött. Sikere megérdemelt volt. Megyesi Pál a kormányzó szerepében aratta harmadik sikerét. A nagyjövőű tenorista föltétlen biztonsággal, fölnyes intelligenciával és könnyedséggel tolmácsolta szerepének legnehezebb részeit is. Puhán és mégis tömören szóló tenorja behízeltő lágysággal cseng. Hibája a gyenge nazalítás. Katona Lajos betegsége miatt René szerepében dr. Palló Imre vengégszerepelt. Operánk büszkesége minden eszközzel igyekezett a régi időkől jól ismert alakítását frissen megőrizve felújítani. Ez a nagy áriában teljes mértékben sikerült is. A közönség a régi szeretettel ünnepelte kedvencét. Sallay Margit apródja igen üde színfoltját képezte az együttesnek. Koloratúrája és játéka egyaránt erőssége volt az előadásnak. Világos és dinamikában rendkívül kifejező készségi szopránja tévedhetetlenül biztosan uralkodott a szerep minden részletében. Rissay Pál (Tom) ércesen és férfiasan szóló basszusán természetesen keltek életre a gyönyörű dallamok. Társa Sadt Ede, Sámuel